

PŘEDPOKLÁDANÝ POPULAČNÍ VÝVOJ ČESKÉ REPUBLIKY V OBDOBÍ DO ROKU 2050

10

Společným cílem všech dílčích analýz populačního vývoje České republiky je poznání jeho obecných pravidelností a specifických rysů, a to především takových, které by umožnily předvídat směr a intenzitu budoucích změn početního stavu a demografické struktury obyvatelstva. Logickým završením poznávacího procesu v demografii proto jsou demografické neboli populační prognózy.

V uplynulých letech na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze vzniklo několik prognóz populačního vývoje České republiky. Výsledky sčítání lidu v roce 1991 a navazující bilance obyvatelstva posloužily jako základ pro řadu pěti variantních prognóz, které byly sestaveny v letech 1993, 1995, 1998, 2000 a 2002. Jejich společným jmenovatelem byla kromě stejných informačních kořenů také shodná metodologická východiska a stabilní autorský kolektiv. Tyto společné znaky podporují srovnatelnost a v návaznosti na kumulaci poznatků a zkušeností představují jistou garanci kvality prognóz.

Původně měly uvedenou řadu tvořit čtyři prognózy, přičemž předkládaná prognóza měla již vycházet z definitivních výsledků sčítání obyvatelstva v roce 2001. Změna vymezení kategorie obyvatelstva při sčítání, která se zpětně promítla do běžné evidence demografických událostí za celý rok 2001, a především pak očekávané zdržení publikace výsledků sčítání v důsledku srpnových záplav vedly v kontextu přetrvávajícího širokého zájmu o prognostické informace k rozhodnutí neodkládat sestavení nové prognózy. Prezentovaná prognóza tak představuje jistý kompromis mezi záměrem sestavit zcela novou, tzv. kmenovou prognózu a revizí prognózy předcházející, a byla opět sestavena na období do roku 2050. Součástí výpočtu této prognózy jsou i tentokrát navazující orientační výpočty. Jejich horizont však byl z analytických důvodů posunut až do roku 2100. Komentář výsledků těchto výpočtů, které jsou orientovány především analyticky, není součástí prezentace prognózy.

Z metodického hlediska byla nová prognóza sestavena, jako již tradičně, za použití klasického kohortně komponentního modelu demografického vývoje, který zachycuje mechanismus paralelního působení všech tří složek demografické reprodukce – plodnosti, úmrtnosti a migrace na strukturu vzniklou rozdělením populace do skupin podle pohlaví a jednotek věku. Dílčími a v určitém smyslu hlavními objekty prognostického zájmu a základem výsledné souhrnné prognózy se tak staly jednotlivé složky reprodukčního procesu.

Dále uváděné prognostické závěry jsou poplatné úrovni poznání demografického vývoje v době sestavení prognózy, kdy byly k dispozici definitivní údaje o pohybu obyvatelstva za rok 2000, pohlavní a věková struktura k 31.12. 2000, předběžné základní údaje o pohybu za rok 2001 a předběžné a v některých případech také průběžné výsledky sčítání k 1.3. 2001 publikované Českým statistickým úřadem. Neurčitost, která je vlastní všem prognostickým závěrům, je vyjádřena prostřednictvím tří variant očekávaného vývoje – střední, vysoké a nízké. Střední varianta vyjadřuje nejpravděpodobnější směr vývoje a krajní varianty představují rámec, z něhož by skutečný vývoj za normálních podmínek, srovnatelných s výchozími, neměl vybočit. Každá z variant souhrnné prognózy odpovídá specifickému souboru představ o vývoji složek reprodukce s tím, že daná varianta vznikla jako kombinace odpovídajících, analogicky pojmenovaných variant prognózy vývoje jednotlivých složek. Označení variant dílčích prognóz přitom odpovídá úrovni konkrétních ukazatelů intenzity daných procesů – úhrnné plodnosti, naděje dožití při narození a migračního salda, a nikoli úrovni vlastních procesů.

Ve výchozí věkové struktuře předkládané prognózy jsou založeny všechny její nepravidelnosti vzniklé v uplynulých desetiletích. Jejich postupným posunem do vyššího věku obvykle dochází k určitým výkyvům ve vývoji. Výkyvy se potom nejsilněji projevují při průchodu těchto nepravidelností určitým exponovaným věkem, například věkem, ve kterém ženy vykazují nejvyšší plodnost nebo v němž je vysoká pravděpodobnost úmrtí. Za výchozí byla vzata věková struktura ke konci roku 2000, která je poslední bilanční strukturou vztahující se ke sčítání z roku 1991. Její nejvýznamnější nepravidelnosti představují populační vlny způsobené vysokou úrovní porodnosti ve čtyřicátých a počátkem padesátých let a v především v sedmdesátých letech. Do budoucího vývoje se však zásadním způsobem promítnou především velmi nízké počty dětí narozených od poloviny 90. let.

Parametry budoucí úrovně plodnosti podle věku vyjádřené v tabulce předpokládanou výší úhrnné plodnosti byly odvozeny z generačních charakteristik. Představy o pravděpodobném vývoji byly formulovány především na základě úvah o průběhu změn úrovně odpovídajících dílčích i agregátních ukazatelů intenzity plodnosti mezi jednotlivými ročníky žen. Takto vymezené kohorty totiž vytvářejí ženy s podobnou životní zkušeností a proto jejich reprodukční chování bývá do značné míry homogenní.

Předkládaná prognóza potvrzuje novými údaji již dříve poznané trendy rychlého stárnutí obyvatelstva České republiky

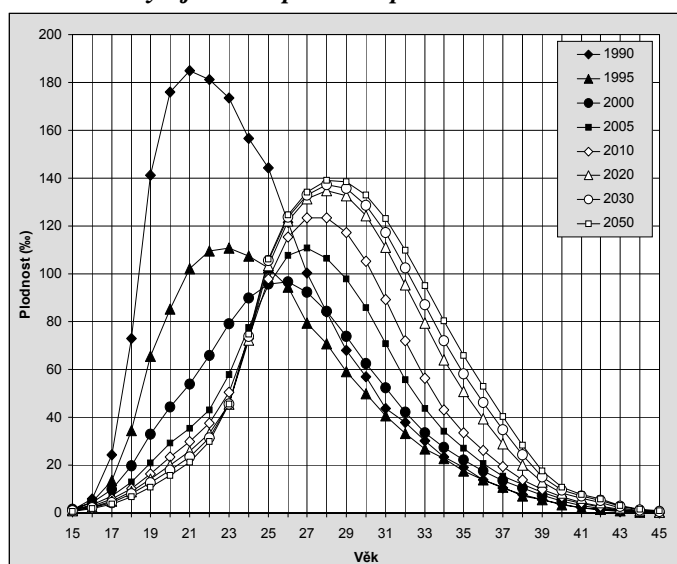
Výjimku tvoří tzv. přechodné generace žen narozených mezi roky 1969 a 1980, kde významná část jedné generace již přijala nový typ chování, kdežto druhá, také významná část, se chová ještě podle tradičních vzorců. Těmto generacím byla věnována při analýze i prognóze intenzity plodnosti zvýšená pozornost.

Tab. 10.1: Uvažované varianty budoucího vývoje úrovně plodnosti, úmrtnosti a migrace

Rok	Plodnost (úhrnná plodnost)			Úmrtnost (naděje dožití při narození)						Migrace (migrační saldo, v tis.)		
				muži			ženy					
	varianta			varianta			varianta			varianta		
	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká
2000	1,14	1,14	1,14	71,65	71,65	71,65	78,35	78,35	78,35	6,5	6,5	6,5
2010	1,18	1,31	1,36	73,57	74,26	75,06	80,03	80,63	81,35	2,0	10,3	14,5
2020	1,32	1,50	1,58	75,53	76,73	77,83	81,66	82,72	83,71	4,0	13,1	20,3
2030	1,39	1,57	1,67	77,20	78,90	80,19	82,96	84,43	85,55	4,6	13,3	21,1
2040	1,43	1,61	1,74	78,62	80,62	81,96	83,98	85,79	87,01	4,7	12,6	20,5
2050	1,45	1,63	1,80	79,91	82,18	83,56	84,92	87,04	88,36	5,2	12,6	20,8

Přestože ani v letech 2000–2001 nedošlo k dlouho očekávanému vzestupu kompenzační plodnosti, neopustili jsme náš základní předpoklad, že pokračující rychlé snižování úrovně plodnosti mladých žen ve věku do 25 let povede k další transpozici plodnosti do vyššího věku a k její transformaci do zcela nového tvaru. Na rozdíl od dřívějších představ by však realizace celkové intenzity plodnosti již neměla být soustředěna do úzkého věkového pásma, ale měla by se rozprostřít do více věkových jednotek, úměrně vyšší diferenciaci reprodukčního chování. Dřívější model reprodukce, který byl charakterizován časným sňatkem, brzkým narozením dvou dětí brzy po sňatku a často v rámci jedné „prodloužené“ mateřské dovolené, a následným návratem ženy do trvalého zaměstnání, je dnes již většinou žen opuštěn a nahrazován modelem novým. Současný a zvláště budoucí model je a pravděpodobně bude zcela jiný: děti se budou rodit teprve po naplnění některých jiných sociálních a především ekonomických cílů ženy, jako je získání vyšší kvalifikace, dobrého pracovního postavení a příjmu, tj. v období po předpokládaném subjektivním zajištění budoucí rodiny. Na reprodukci a výchovu dětí tak zbude méně času, což se odrazí ve všeobecně nižším výsledném počtu narozených dětí v přepočtu na jednu ženu v budoucích generacích. Přispívá k tomu také předpoklad, že do manželství bude vstupovat nižší podíl žen než dříve a že úroveň plodnosti nevdaných žen (včetně nesezdaných soužití) bude trvale nižší než žen vdaných.

Obr. 10.1: Vývoj úrovně plodnosti podle věku

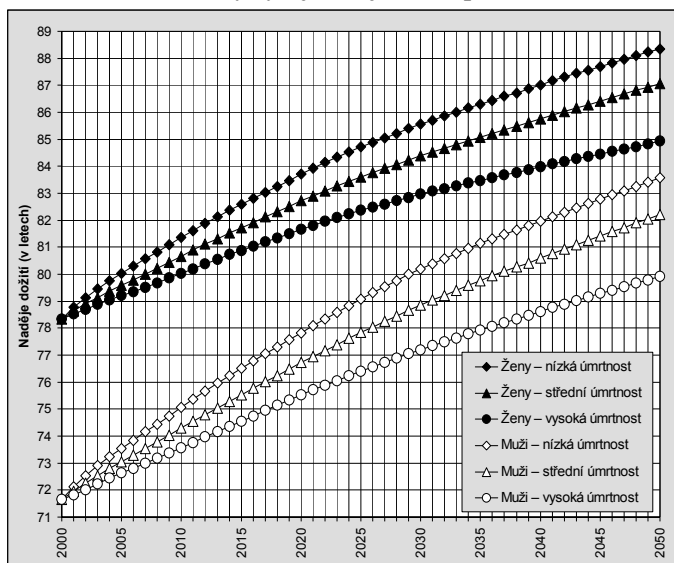
Uvažovaná transpozice bude dlouhodobým procesem a plynulým pokračováním současných změn. Její hlavní část by měla být podle předpokladu ukončena někdy mezi roky 2015 a 2020. Poté by se úroveň i struktura plodnosti podle věku mohla na delší dobu stabilizovat nebo procházet jen menšími změnami. Nízká varianta prognózy počítá s relativně nevelkým vzestupem úhrnné plodnosti a jejím ustálením mezi hodnotami 1,4 až 1,5 živě narozeného dítěte na jednu ženu, tedy pod současným evropským průměrem. Shora vymezuje oblast pravděpodobného vývoje úrovně plodnosti křivka stoupající v horizontu prognózy až k hodnotě 1,8 dítěte, která odráží představy o reprodukci za příznivých podmínek pro zakládání a existenci rodin s dětmi. Nejpravděpodobnější se však jeví dosažení hranice odpovídající současným, relativně stabilizovaným poměrům plodnosti v západní Evropě (1,6 dítěte). V horizontu několika nejbližších let tak pouze nízká varianta připouští pokračující stagnaci úrovně úhrnné plodnosti, která signalizuje nízkou úroveň kompenzace odložené reprodukce z předcházejících období. Zbývající dvě varianty vycházejí z nahromaděného reprodukčního potenciálu, spíše než z představ o zlepšování podmínek reprodukce,

a počítají s bezprostředním vzestupem celkové intenzity plodnosti. Všechny tři scénáře tak vytvářejí v kontextu vývoje věkové struktury žen dostatečně široký rámec pro variantní prognostický odhad počtů narozených dětí.

Poměrně rovnoměrný pokles úrovně úmrtnosti v posledních deseti letech společně se zřetelnou a dostatečně stabilní strukturou tohoto poklesu vytvářejí příznivá východiska pro prognózu budoucích úmrtnostních poměrů. S přihlédnutím k aktuálnímu vývoji intenzity úmrtnosti v České republice, jeho pohlavní a věkové diferenciaci, stejně jako ke změnám struktury úmrtnosti podle příčin smrti a také

s přihlédnutím k průběhu změn úmrtnosti ve vyspělých zemích předpokládáme, že celková úroveň úmrtnosti bude i nadále klesat. Ve střední variantě očekáváme zvyšování naděje dožití v průměru polovičním tempem, než jakým probíhalo v 90. letech, kdy mezi roky 1990–2000 vzrostla naděje dožití při narození u mužů přibližně o 4 roky a u žen o 3 roky. Nízká varianta prognózy úrovně úmrtnosti může být přes očekávaný růst sledovaného agregátního ukazatele označena za relativně pesimistickou, a to proto, že s dosažením úrovně úmrtnosti pozorované již dnes v některých vyspělých zemích jako je Švédsko nebo Švýcarsko (76 až 77 let pro muže a 83 až 84 let pro ženy) počítá až v období mezi roky 2020 a 2030. Vývoj podle vysoké varianty by naopak znamenal naplnění poměrně ambiciózního cíle vyrovnat se v naději dožití při narození vyspělým zemím ještě před rokem 2050. Ve všech variantách se s ohledem na současné rezervy poklesu úrovně úmrtnosti počítá s poněkud rychlejším zlepšováním úmrtnostních poměrů u mužů, což by ve svém důsledku znamenalo další snižování rozdílu v naději dožití podle pohlaví se všemi z toho vyplývajícími důsledky.

Obr. 10.2: Očekávaný vývoj naděje dožití při narození

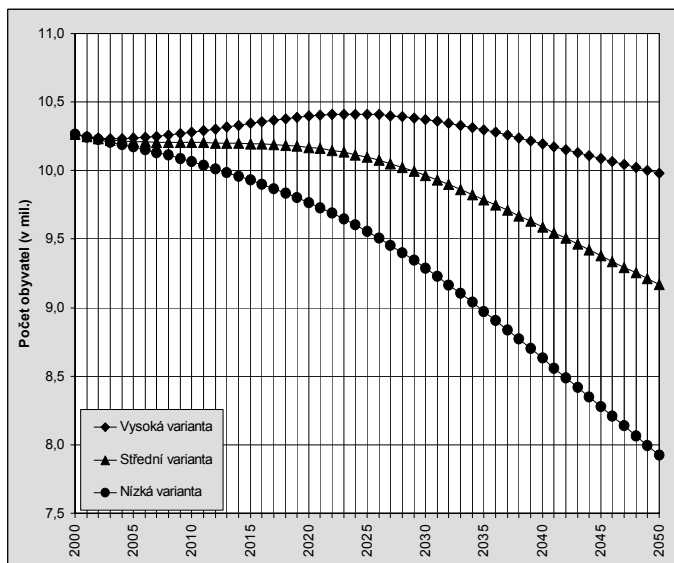

Tradičně problematická prognóza migrace byla sestavena odděleně za imigrační a emigrační složku. Představy o vývoji obou složek byly konfrontovány s představami o pravděpodobné velikosti migračního salda v jednotlivých letech. Všechny varianty počítají s kladným migračním saldem po celé období prognózy s výjimkou prvních dvou let v případě nízké varianty. Vzájemně se jednotlivé scénáře liší především různou velikostí celkové migrační bilance. Po zanedbatelných počátečních úbytcích obyvatelstva zahraniční migrací počítá nízká varianta prognózy s vzestupem migračního zisku na 3–4 tis. osob ročně. Ve střední variantě se ve vzdálenějších horizontech uvažuje s ročním ziskem řádově 12–13 tis. a ve vysoké dokonce až 20 tis. obyvatel. O skutečných hodnotách parametrů zahraniční migrace se však bude rozhodovat především na poli politickém, tedy v oblasti, která svou existenci většine prognostickým odhadům na spolehlivosti významně ubírá. Největší neznámou v tomto ohledu je změna migračních poměrů v důsledku očekávaného členství Česka v Evropské unii. Přes značnou neurčitost má však migrace v prognóze populačního vývoje své nezadatelné místo. Z věcného hlediska jednak představuje důležitou složku vývoje, jejíž reprodukční význam by měl dlouhodobě vzrůstat, a jednak její zakomponování do prognostických výpočtů podhaluje skutečné možnosti migrace pokrýt očekávané ztráty obyvatelstva v důsledku deficitu přirozené měny a eliminovat nepříznivý vývoj věkové struktury. Sám fakt nezahrnutí migrace do populační prognózy by navíc významně ovlivnil její důvěryhodnost.

Podle výsledků předkládané prognózy není tendence příštího vývoje početního stavu obyvatelstva České republiky zcela jednoznačná. Nejpravděpodobnější se jeví jeho dočasná stabilita, na níž by po roce 2020 měl navázat poměrně intenzivní pokles. Podle nízké varianty by počet obyvatel měl klesat v celém období prognózy, přičemž v nejbližších deseti letech by se roční deficit pohyboval na úrovni přibližně 20 tis. osob a poté by se mohl postupně zvýšit až na 70 tis. osob. Podle vysoké varianty však může dojít k časově omezenému obrácení současného trendu, kdy obyvatelstva ubývá. Mírný růst počtu obyvatel, který se však může projevit pouze v období přibližně do roku 2020, by byl poměrně rychle vystřídán relativně intenzivním poklesem stavu v důsledku úbytků dosahujících po roce 2030 v průměru kolem 20 tis. obyvatel ročně. Z těchto zjištění vyplývá, že v rámci realistických mezí budoucího vývoje lze krátkodobého vzestupu či spíše stabilizace početního stavu dosáhnout pouze souběhem poměrně vysoké úrovně plodnosti, nízké úrovně úmrtnosti a značně vysokým migračním saldem.

Ani společně působící příznivý vývoj úmrtnosti a poměrně vysoká úroveň plodnosti a migračních zisků nebudou stačit k dlouhodobému udržení počtu obyvatel republiky nad hranicí 10 milionů. V období zhruba do roku 2020 by k tomu ještě mohlo stačit migrační saldo ve výši 10 tis. osob ročně, později by se však již muselo pohybovat mezi 30 až 50 tis., a to podle toho, které variantě prognózy by byl skutečný vývoj blíže. Očekávaný nepříznivý vývoj přirozenou měnou tak pravděpodobně bude možné kompenzovat migrací jen zčásti a po velmi omezenou dobu. Zvýšení migračního salda na úroveň, která by zajistila prosté udržení

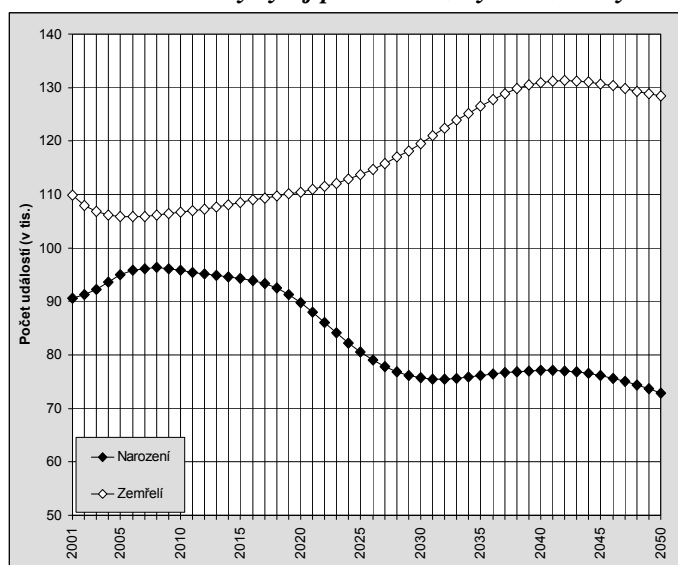
Obr. 10.3: Očekávaný vývoj celkového počtu obyvatel

počtu obyvatel na hranici 10 milionů i po roce 2025, není sice zcela vyloučeno, ale v současné době je jen velmi obtížně představitelné.

Rozdíly ve vývoji počtu živě narozených dětí mezi jednotlivými variantami prognózy jsou dány nejméně do roku 2025 rozdílnými představami o vývoji úrovně plodnosti, neboť počty potenciálních matek podle jednotlivých variant by měly být až do té doby velmi podobné. Intenzita, s níž se bude postupně snižovat počet narozených dětí, se však vedle vývoje úrovně plodnosti bude řídit především úbytkem počtu žen ve věku vysoké plodnosti, který je v krátkodobé i dlouhodobé perspektivě nevyhnutelný. Nepříznivá perspektiva vývoje úrovně porodnosti by mohla vylepšena, nikoli však zásadně změněna, jediné velmi účinnou a bezodkladně zavedenou pronatalitní politikou, která by vedla k rychlejšímu vzestupu plodnosti do vyšších hladin a tím přispěla i k zajištění vyšších počtů matek ve vzdálenější budoucnosti. Tato politika by mohla vést ke zpomalení posunu rození dětí do vyššího věku (tj. nad 30 let), který přináší zvýšené riziko bezdětnosti žen na konci jejich reprodukčního období. O tom, že má smysl o podpoře porodnosti uvažovat, svědčí rozdíl očekávaných počtů živě narozených dětí podle krajních variant souhrnné prognózy. V podmínkách vyšší plodnosti v kombinaci s vyšším migračním přírůstkem by se totiž v roce 2050 podle vysoké varianty narodilo o 33 tis. dětí více než podle nízkého scénáře.

Obr. 10.4: Očekávaný vývoj počtu narozených a zemřelých

Zhoršující se věková struktura bude mít vliv také na základní tendenci vývoje počtu zemřelých. Ani další výrazné snížení úrovně úmrtnosti totiž v perspektivě nutně nepovede k poklesu počtu zemřelých. Přibližně po roce 2015 začnou roční počty zemřelých postupně narůstat a po roce 2030 se pravděpodobně budou pohybovat někde v rozmezí 120 až 130 tis. osob. Tato nezvratitelná změna vyplývá z posunu početně silných ročníků narozených kolem poloviny 20. století do věku s podstatně vyšším rizikem úmrtí. Zhoršování věkové struktury tak bude mít na počet zemřelých silnější vliv než očekávané prodlužování délky lidského života.

Celkový počet obyvatel je bezesporu významným demografickým parametrem každé země, nicméně v podmínkách světové globalizace a volného pohybu kapitálu a pracovních sil nebude postavení České republiky ve sjednocující se Evropě a její další hospodářský a sociální vývoj určovány početní velikostí populace. Důležitější bude zcela jistě budoucí vývoj věkové struktury obyvatelstva. V prvním období prognózy bude věková struktura silně závislá na výchozím stavu, na struktuře, která do prognózy vstupuje. V důsledku poklesu počtů dětí narozených v jednotlivých letech se

zmenší početní velikost a zastoupení dětské složky. Kromě toho dojde k posunu poměrně početných starších ročníků do vyšších věkových skupin. Jejich velikost sice v počátcích ještě nebude příliš ovlivněna očekávaným poklesem intenzity úmrtnosti, ale i tak lze s naprostou jistotou říci, že obecným a základním rysem změn věkové struktury obyvatelstva České republiky v nadcházejících letech bude jeho další intenzivní stárnutí.

Tab. 10.2: Očekávaný vývoj počtu obyvatel a jeho věkového složení

Varianta	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Počet obyvatel (v tis.)						
Nízká	10 267	10 066	9 767	9 287	8 630	7 924
Střední	10 267	10 205	10 170	9 964	9 589	9 167
Vysoká	10 267	10 280	10 397	10 373	10 197	9 978
Podíl dětí do 15 let (v %)						
Nízká	16,2	13,3	12,7	11,5	10,8	10,9
Střední	16,2	13,7	13,9	12,8	12,0	12,5
Vysoká	16,2	13,7	14,2	13,1	12,6	13,3
Podíl osob starších 60 let (v %)						
Nízká	18,5	23,5	28,1	31,9	38,7	42,2
Střední	18,5	23,6	28,0	31,6	37,9	40,7
Vysoká	18,5	23,7	28,3	31,9	37,8	40,1
Podíl osob ve věku 15–59 let (v %)						
Nízká	65,3	63,2	59,2	56,6	50,5	46,9
Střední	65,3	62,7	58,1	55,6	50,1	46,8
Vysoká	65,3	65,6	57,5	55,0	49,6	46,6

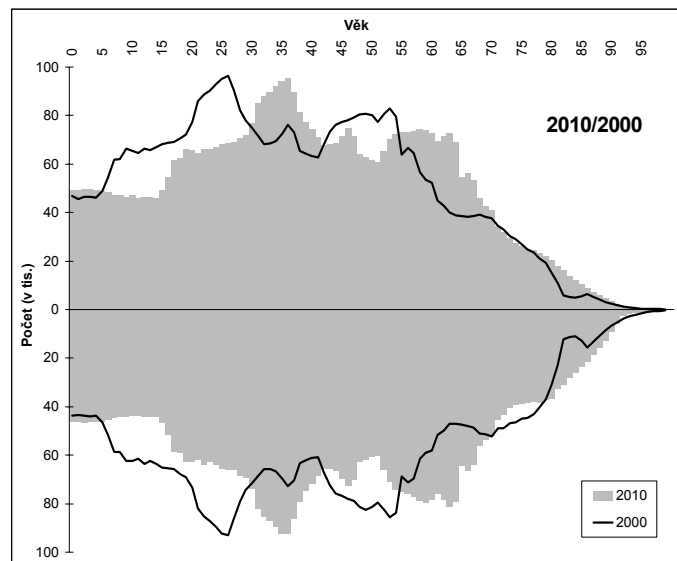
Předpokládané počty dětí ve věku do 15 let se podle střední varianty prognózy v příštích deseti letech pravděpodobně sníží ze současných 1,6 mil. na necelých 1,4 mil. Následně, v období dalších deseti let, by mělo dojít k mírnému nárůstu, ale po roce 2020 pravděpodobně bude pokles počtu dětí pokračovat, tentokrát však bude trvalý a poměrně příkrý. Podíl dětské složky by se v první etapě (2005–2020) snížil pod 14 % a do roku 2050 by dále mohl klesnout až k hranici 12 %. Výsledky odpovídající nízké variantě prognózy dokonce připouštějí možnost nepřetržitého poklesu počtu dětí ze současných 1,6 mil. až na necelý 1 mil. v roce 2030 s výraznou tendencí k dalšímu úbytku. Děti do 15 let by tak za padesát let představovaly jen necelou devítninu předpokládaného celkového počtu obyvatel. Při vývoji podle optimistického scénáře by počet dětí také dlouhodobě klesal, ale podstatně pomaleji, a jejich relativní podíl na obyvatelstvu by se udržoval na úrovni kolem 14 %.

Zcela opačným směrem než početní velikost dětské složky se bude vyvíjet počet starších obyvatel, tj. osob ve věku nad 60 let, který by se do roku 2050 měl téměř zdvojnásobit. V současné populaci patří do této věkové skupiny přibližně 1,9 mil z celkového počtu 10,2 mil. obyvatel, v roce 2050 by však těchto starších osob mělo pravděpodobně být podle střední varianty více než 3,7 mil. z 9,2 mil. obyvatel. Relativní podíl starších osob v populaci by se tak zvýšil z 19 % na více než 40 %. Hlavním činitelem očekávaného vývoje bude přechod početně silnějších populačních ročníků přes věkovou hranici 60 let v kombinaci s růstem průměrné délky lidského života. Prodlužování života se projeví také významnými změnami uvnitř sledované věkové skupiny. V zásadě lze říci, že čím vyšší věk, tím výraznější změnu počtu obyvatel lze očekávat. Jestliže počet osob ve věku nad 60 let ve sledovaném období vzroste přibližně na dvojnásobek, potom obyvatel ve věku nad 75 let by bylo přibližně třikrát a nad 85 let dokonce pětikrát více než dnes.

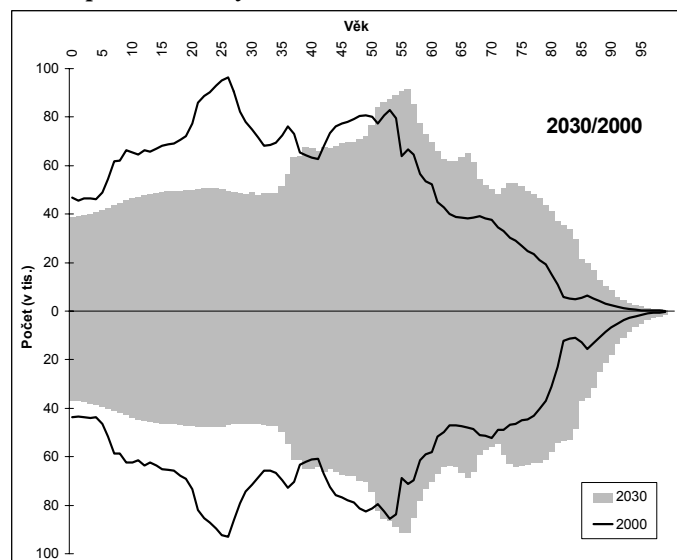
Základní tendencí vývoje počtu obyvatel v produktivním věku představovaném věkovou skupinou 15–59 let bude permanentní pokles reprezentovaný mezi roky 2000 a 2050 úbytkem v rozmezí 2 až 3 mil. osob. Počet obyvatel v produktivním věku by se tak měl dostat z výchozí hodnoty 6,7 mil. osob, která v kontextu dosavadního vývoje představuje historické maximum, na úroveň v rozmezí 3,7 až 4,7 mil. osob v roce 2050 podle toho, do jaké míry se naplní prognostické scénáře. Přitom se nezmění pouze uvedený početní stav, ale i vnitřní struktura této široce vymezené věkové skupiny. Obdobně jako stárne celá populace, bude stárnout i soubor obyvatel v produktivním věku. Jestliže v současné době tento soubor charakterizuje průměrný věk 35 let, potom v roce 2040, kdy sledovanou horní věkovou hranici překročí celá populační vlna 70. let, bude jeho hodnota zhruba o deset let vyšší.

Rozdílný vývoj v základních věkových skupinách samozřejmě povede k výrazným změnám v jejich vzájemných relacích. Poměrně málo se bude měnit relace mezi dětskou a produktivní složkou, neboť v obou případech se budou počty osob snižovat. Výraznou změnu však zaznamená v příštích desetiletích index stárí vyjadřující vztah počtů starších osob k počtům dětí. Již v období do roku 2030 by se hodnoty tohoto indexu zvýšily na více než dvojnásobek, a to dokonce i podle nejpriznivějšího scénáře. Jestliže v současné době připadá na 100 dětí ve věku do 15 let 115 osob starších 60 let, pak v horizontu 15 až 20 let by na každé dítě ve věku do 15 let připadaly dvě osoby starší 60 let. Obrazně řečeno: jeden prarodičovský pár by měl pouze jedno vnouče ve věku do patnácti let, a o něco později ani to ne. V dalším období 2030 a 2040 by uvedený poměr dosáhl pravděpodobně hodnoty jedna ku třem a kolem roku 2050 by podle

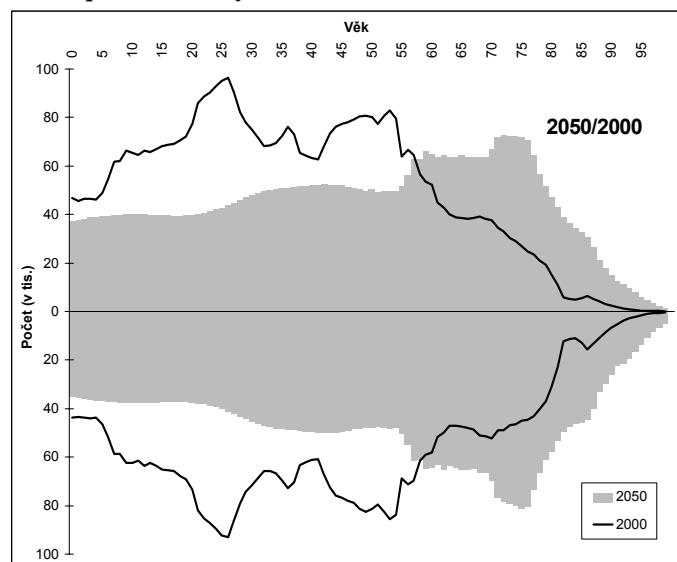
Obr. 10.5a: Očekávaná věková struktura obyvatelstva v roce 2010 v porovnání s výchozí věkovou strukturou v roce 2000

Obr. 10.5b: Očekávaná věková struktura obyvatelstva v roce 2030 v porovnání s výchozí věkovou strukturou v roce 2000

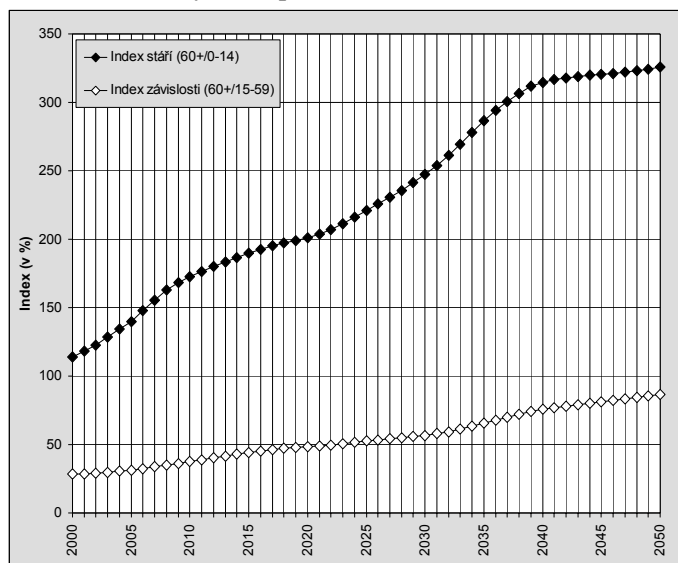

Obr. 10.5c: Očekávaná věková struktura obyvatelstva v roce 2050 v porovnání s výchozí věkovou strukturou v roce 2000

nízké varianty mohl dokonce činit jedna ku čtyřem; to znamená, že vnučete by se dočkala pouze každá druhá dvojice prarodičů a to ještě za předpokladu, že by žádná z nich neměla více než jedno.

Obr. 10.6: Očekávaný vývoj velikostního vztahu mezi základními věkovými skupinami

Uvedená změna hodnoty indexu stáří a její důsledky patří svým rozsahem (a dosahem) do kategorie obtížně představitelných změn. Přitom se však v kontextu budoucího populačního vývoje Česka nejedná o jedinou kardinální změnu. Ekonomicky a sociálně bude nepochybně ještě závažnější trvalé zhoršování relace mezi počty starších osob a osob v produktivním věku. Index závislosti vyjadřující tuto relaci pravděpodobně vzroste do roku 2030 ze současných 28 % na více než dvojnásobek (56 % až 58 %) a v roce 2050 by se mohl reálně pohybovat mezi 86 % a 91 % (střední varianta – 87 %).

Zjištění týkající se rapidního vzestupu indexu závislosti představuje nejdůležitější výsledek prognózy, neboť právě na tento aspekt vývoje budou vázány hlavní důsledky očekávaných populačních změn v České republice. V souvislosti s tím je nutné upozornit na jednu podstatnou skutečnost týkající se spolehlivosti prognostických výsledků. Na rozdíl od prognózy počtů narozených dětí, které se odhadují na základě vývojově méně stabilních parametrů plodnosti a za hranicí odpovídající přibližně délce jedné generace i na základě počtů potenciálních matek, které v době provádění výpočtů většinou ještě nežily, je prognóza počtů starších osob všeobecně značně

spolehlivější. Počty obyvatel ve věku nad 60 let jsou v zásadě určeny na desítky let dopředu početní velikostí generací osob žijících již v době vzniku prognózy. Budoucí velikost dnešních generací bude samozřejmě modifikována předpokládanou úrovní úmrtnosti a migrace. Vývoj úmrtnosti je však relativně stabilní a migrace by počet osob ve věku nad 60 let neměla minimálně v horizontu roku 2030 příliš ovlivnit. Právě proto je možné prognózu počtu starších osob považovat i v horizontu několika desítek let za poměrně spolehlivou.

○ ○ ○

Z uvedených základních výsledků prognózy vývoje obyvatelstva České republiky je více než zřejmé, že očekávané změny budou mít dalekosáhlé a dnes ještě v mnoha ohledech obtížně odhadnutelné důsledky pro další vývoj společnosti. Přitom v rozhodujících směrech není s ohledem na mechanismus změn demografické struktury naděje, že by vývoj šel jinou, pro společnost a podmínky jejího rozvoje trvale příznivější cestou. Také demografické prognózy vypracované OSN předpokládají, že obyvatelstvo České republiky bude perspektivně patřit mezi nejstarší populace na světě.

Důsledky reálně předpokládaného vývoje obyvatelstva Česka – jeho úbytky a trvalé zhoršování věkového složení – se projeví nejenom v ekonomice země (úbytky potenciálních pracovníků), ale hlavně v široké sociální oblasti (enormní vzestup počtu důchodců a nároků na zdravotní péči o starší lidi), a to i po nutném zvýšení horní hranice věku ekonomické aktivity. K důsledkům stárnutí obyvatelstva Česka však dojde také ve sféře výsledky prognóz nepostizitelné, v mentalitě a v psychice celé společnosti, do kterých se velmi vysoký podíl starších lidí nepochybně výrazně zapíše.